Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Cursus studiorum monasticorum, sive series sublimium disciplinarium - Cod. Ettenheim-Münster 99-110

Thelogica universa - Ettenheim-Münster 107 - Tom. I

Cartier, Gallus

[S.l.], 1745

Caput tertium

urn:nbn:de:bsz:31-111007

Visual Library

tur. Ergò nec nos in Canonem Scripturarum Sacrarum illos referre possumus, aut debemus.

Resp. neg. cons. Huic objectioni jam alibi passim, ubi nobis sermo fuit de Sacra Scriptura libris illis, quos Adversarii è Canone excludendos esse arbitrantur, satisfecimus. Cùm hi duo libri tum primùm Scripti fuerint, ubi Hebræorum Canon jam diu antè clausus fuerat, mirum non est, quòd in eum relati non fuerint; quo etiam factum, ut Veteres quidam, qui Sacrorum librorum Canonem ad normam Canonis Hebræorum duxerunt, illos etiam omiserint; quin tamen inde sequatur, quasi illos tanquam sacros non habuerint, præsertim cùm apud cæteros Veteres Patres veluti sacri, et divini haberentur. Et profectò Judæi ipsi, quanquam ex allatâ ratione Canoni ipsorum adscripti non essent, illos tanquam sacros legerunt, p.

Caput Tertium
De libris Sapientialibus Veteris Testamenti.

Libri Sapientiales, seu Morales Veteris Testamenti, prout suprà part. 1. c. 1. dictum, quinque numerantur: scilicet Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Sapientia, et Ecclesiasticus. De quibus singulis breviter agendum.

De Libro Proverbiorum.

Proverbiorum nomen apud Hebræos parabola, similitudines, sententiæ morales, axiomata, comparationes, ænigmata poëticô stylô, brevi, figuratô, et gravi proposita censentur.

Liber, qui in Sacra Scripturâ co no-

mine venit, cujuscunque conditionis homini- 229. ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~.
bus instituendis regulas aptissimas præscribit;
Regibus scilicet, Aulicis, rebus gerendis impli-
citis viris, Heris, Servis, parentibus, et fi-
liis. Dignus proinde, qui ab omnibus dili-
genter, et frequenter evolvatur. Triginta
et unum sunt idius capita.

An solum Salomonem habuerit Aucto- 407.
rem aliqui dubitarûnt, ut Grotius, sed
contrâ omnium Patrum sententiam.
fatendum tamen, varium stylum, vari-
ámque methodum in hoc Opere reperiri:
Novem enim priora idius capita, quorum
fronti inscriptus legitur hic titulus, Para-
bolæ Salomonis, continenti stylô descrip-
ta, totius libri præfationem constituunt.
Caput 10^num^ novô titulô instituitur,
sed etiam sub Salomonis nomine, cujus et
subsequentium capitum usque ad 24. v. 32.
etiam alius est stylus brevioribus sententiis
vix mutuò cohærentibus, et per antitheses
ferè dispositis intercisus. Novus inde ti-
tulus: Hæc quoque Sapientibus, idest,
En alias Sapientum sententias, novus-
que stylus concisus, et gravis. Iterum
initiô capitis 25. hæc habentur: Hæ quo-
que parabolæ Salomonis, quas transtule-
runt viri Ezechiæ Regis Juda. Rur-
sùs initiô cap. 30. Verba Agur filii Jake,
prout habet textus Hebraicus, quod Lati-
nus Interpres vertit: Verba congregantis
filii vomentis. Tandem cap. 31. om-
nium postremus inscribitur titulus: Ver-
ba Lamuelis Regis; quod ita ex hebraïcô
latinè reddi potest: Verba ejus, qui Dei est,
vel qui à Deô possidetur. Videtur idem

esse Salomon, idque nomen illi à matre inditum, ut illum Deo à se dicatum significaret.

Ex his omnibus non obscurè tenemus, huic Operi, quale nunc extat, adornando variis collectis Salomonis parabolis plures Scriptores Operam contulisse. Ex quo tamen nullâ ratione inferri potest, Salomonis Opus non esse. Cùm enim Princeps iste divinô Spiritu sapiens 3000. parabolarum dictasse dicatur*, fieri utique potuit, ut ex illis quædam excerptæ fuerint à nonnullis, putà ab Ezechiâ*, ab Agur, (nisi nomen istud symbolicè ipsum Salomonem denotet:) ab Isaia, ab Esdra, &c. atque ita excerptæ librum tandem conficerent. Nullibi sanè Liber iste, prout nunc extat, à Salomone scriptus fuisse proditur, titulúsque Parabolæ Salomonis Auctorem potiùs, seu prolatorem, quàm Collectorem indicat.

Vulgò docent Rabbini*, Regem Ezechiam, ut populum Salomonis Operibus, iis maximè, quæ de plantis, et secretis naturæ scripsit, abutentem averteret, pluribus illius suppressis scriptionibus, eas tantùm reliquisse, atque litteris commendasse, aut commendari curasse, quæ adhuc supersunt.

408. Hic Proverbiorum liber velut Canonicus ab omnibus semper habitus est, si ex Veteribus Theodorum Mopsuestenum excipias*. Ex recentioribus verò Auctorem Epistolæ insertæ collectioni de placitis quorumdam Hollandiæ Theologorum, qui Salomonem humanô fretum ingeniô Opus istud dictasse

2da 146

ij * 3. Reg. c. 4. v. 32.

2 * Prov. 25.

a * apud Calmet Dict. Bib. Verb. Proverbia

6 * Conc. Constantinop. IV. Collat. 4. art. 63.

autumat. At horum duorum duntaxat 331.
autoritas tanta apud nos esse non debet, ut ejus gratiâ omnium aliorum Auctorum et Ecclesiarum sententiam deserere possimus, vel audeamus.

Unicum hic objicitur. C. 26. v. 4. 409.
Dicitur: Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Et v. 5. immediatè sequenti contrà dicitur: Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Atqui hæc sunt apertè contradictoria. Ergo &c.

Resp. Docent quidem hi duo textus stulto respondendum esse, et non respondendum, sed non in eodem sensu, iisdémque circumstantiis; prior enim sic intelligendus est, ut doceat, non imprudenter respondendum esse stulto, verbis silicet reiprovis, hoc est, spurca, et probrosa abido prolata verba in ipsum regerendo; quia id frustrà fieret, idque esset eum imitari eique similem fieri. Posterior verò docet, stulto interdum tamen esse respondendum, maximè quando ejus stultitia vergit in Dei offensam, non quidem verbis, sed locò verborum reponendo verbera, puniendo silicet, et corrigendo eum, non zelò vindictæ, sed justitiæ, vel charitatis; ne si fortè impunitus abeat, deterior, et petulantior evadat.

De libro Ecclesiastis. 410.

Liber hi in Hebræò inscribitur Coheleth, fœmini generis nomen, significans idam, quæ publicè verba fait,

332.
~~336.~~ ~~[illegible]~~. seu quæ coetum indicit. A Græcis, et Latinis neglectô fœmininô genere Ecclesiastes, idest, Concionator dictus est.

411. Duodecim capitibus liber absolvitur, quibus ea argumenta, quæ postmodum Saducæi, et Epicurei protulerunt per antecessum sedulò proponuntur, et dissolvuntur. Rerum hujus mundi vanitas, humanorum negotiorum futilitas, atque Scientiarum incertitudo detegitur. Objectionum adversùs animæ immortalitatem vis exponitur, ac diluitur. Demum disputationem suam hisce claudit Auctor: finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time, et mandata ejus observa. Hæc quippe est munerum hominis summa, et unica ad felicitatem via.

412. Salomoni etiam Opus istud tribuitur; nec immeritò, se ipsum quippe statim libri initiô prodere videtur his verbis*: Verba Coheleth, seu Ecclesiastæ filii David Regis Israël. Deinde ibid. v. 42. ait se fuisse Regem in Israël, et v. 16. se omnium prædecessorum suorum, qui Jerosolymæ regnarunt, sapientissimum ac felicissimum fuisse. c. 2. v. 4. p. opera sua, divitias, et delicias suas commemorat. tum c. 12. v. 9. Parabolas quas composuit p. Quæ omnia nonnisi Salomoni ipsi convenire possunt.

Nonnulli tamen viri eruditi opus istud Salomoni abjudicarûnt. Grotius* diu post Salomonem concinnatum putat à Zorobabele, cùm in gratiam filii sui Abiud, tùm ut æternum

C * c. 1. v. 1.

Ilia 147

* Præfat. in Eccles. et c. 12. v. 11. et 12.

poenitentiæ Salomonis monumentum exta- 333. ~~321~~ ~~337~~.
ret.

Auctor placitorum quorundam Hol- 413.
landiæ Theologorum autumat, librum
istum esse Dialogum inter virum Religio-
sum, et impium Saducæum*: In eo siqui-
dem plura invicem repugnantia, quæ
uni eidémque personæ convenire non
possint, sibi visus est animadvertisse.

Verùm nec de Zorobabele ulla
est probabilis conjectura, nec Dialogi
alicujus vestigium quoddam in hoc librô
deprehendimus; repugnantes quippe inter
se se propositiones, et sententiæ ejusdem
sunt Salomonis, qui de rebus in utram-
que partem disputat, atque Saducæorum
argumenta dissolvit.

Verùm objici potest, quòd c. 2. 414.
v. 8. de se ipso dicat Auctor: Ego os
Regis observo. quod de se Salomon pro-
ferre non potuit, quippe qui ipsemet
Rex fuit, nec ullum Regem observan-
dum habuit. Ergo non videtur liber
iste esse Salomonis Opus.

Respondet S. Hieronymus, hîc
non alium Regem, quàm Deum ipsum
significari.

Sed dicimus nos, sententiam
hanc in Vulgatâ nostrâ esse mendosam,
legendúmque esse, Os Regis observa, in
imperativô, prout legunt Septuagin-
ta Interpretes, Targum, Textus Syrus,
et Arabs.

Dum hæc scriberet Salomon resipuis- 415.
se jam, atque pristinos errores suos, rerúmque
terrenarum fucum, labente jam ætate,
in eo librô deflevisse, S. Hieronymus, plu-

* Saducæi à Sadoc Magistrô suô, qui in sextâ mundi ætate circa an. m. 3740. ant. Chr. 260. ante Er. 264. vixit, sic dicti, eam apud Hebræos sectam constituerunt, ut negarent animæ immortalitatem, et nihil proinde præmii, aut poenæ in alterâ vitâ esse expectandum, ut quæ nulla sit, &c.

~~338.~~ rimique Commentatores cum Judæis asserunt; ejusdémque resipiscentiæ non obscura indicia in ipso opere exhiberi: fatetur enim, se nihil eorum, quæ sensibus adblandiuntur, inexpertum reliquisse, nihil tamen unquam invenisse, in quo non fucus magis, quàm veritas inesset. Hæ tamen rationes tanti roboris non sunt, ut Salomonis salutem extra omnem controversiam ponant; quâ de re adhuc in utramque partem disceptatur.

416. Qui Scripturarum Canonem post Captivitatem Babylonicam confecerunt, testantibus Rabbinis, et S. Hieronymô, diu multúmque de Ecclesiaste hæsitarûnt, num in idum esset referendus. Res enim plena periculi videbatur, si legendus liber trâderetur, in quo plures periculosæ sententiæ, phrasésque de animæ immortalitate scrupulum injicientes occurrunt. Cùm igitur eâ de re deliberarent, tandem animadversis iis, quæ de timore Dei, atque Legis custodiâ Auctor in eo disserit*, ad idum probandum inclinarûnt: ad quam sententiam Judæi omnes et Christiani accessêre, uno tamen exceptô Theodorô Mopsuestenô*, qui Salomonem nullô Dei Spiritu afflatum hæc scripsisse ausus est asserere.

417. Fuêre etiam Hæretici apud Philastrium*, qui idem Opus velut Epicureis* favens rejiciebant, qui ob id ab Ecclesiâ damnati fuerunt.

Ob. Ecclesiastis c. 3. v. 19. dicitur: Unus interitus est hominis et jumentorum, et æqua utriusque conditio: sicut mori-

f *c. 12.

g *Conc. Const. V. act. 4.

h *In Catalog. Hær. c. 132.

i *Epicurei ab Epicurô Philosophô sic dicti, summam beatitudinem in corporis volup-

tur homo, sicut illa moriuntur: Similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumento amplius .... Quis novit, si Spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si Spiritus jumentorum descendat deorsum? Et tamen ibid. c. 12. v. 7. dicitur: Revertatur pulvis in terram suam unde erat, et Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

335. ~~323. 339.~~ tatibus collocasse dicuntur.

Resp. Scripturam in priori textu loqui in personâ, et sententiâ hominum impiorum, qui putant, non aliam post mortem superesse vitam, moriqúe homines sicut bruta etiam quoad animam. In posteriori verò loqui in personâ, atque sententiâ hominum verè fidelium, piéque ac verè de animæ immortalitate et de alterâ post mortem futurâ vitâ sentientium, sicque perfectè conciliantur hi duo textus. Et eadem ratione respondetur ad hujusmodi contrarios textus frequenter in librô hoc occurrentes. nam plerumque in eo primùm impiorum hominum argumenta proponuntur, quæ posteà gravi et concisâ oratione solvuntur.

De libro Canticorum. 418.

Ex 5000. Canticis, quæ Salomon dictasse dicitur*, solùm superest liber Cantici Canticorum, sic per excellentiam nuncupatus, Hebræis Schir Aschirim dictus, id est, Excellentissimum Canticum.

* 3. Reg. c. 4. v. 32.

Compositum à Salomone creditur, in suis cum filiâ Regis Ægypti nuptiis. Est enim, ait Origenes*, Epitalamium, seu nuptiale carmen in

* Comment. in Cant. Cant.

~~340. 341.~~ modum dramatis conscriptum. Octo sunt illius capita, in quibus septem dierum, et totidem noctium fit mentio, quod ex more Hebræorum nuptias per septem dies celebrandi desumptum est*.

m * genes. 29. v. 22. Judic. 14. v. 12. 15. et 17. Tob. 8. v. 23.

Ea, quæ his septem nuptiarum diebus contigerunt, stylô adeò florenti et ab historicô ita discrepante conscriptâ sunt, ut Hebræi, veriti, ne nimis ad litteram intelligerentur, libri hujus lectionem ante annum ætatis trigesimum prohibuerint*; quod et Christiani servarûnt, inter quos plerique laud contemnendi nominis Expositores existimarûnt, explanationem illius in juventute et iamnum non esse attingendam, sed in solatium Christianæ senectutis, ac sanctæ migrationis viaticum reservandam exemplô sanctorum virorum Bernardi Clarevallensis, Gilberti Hollandi, Thomæ Aquinatis, et Gersonii, quibus in meditatione, et expositione hujus operis mortalitatem feliciter exuere contigit.

n * Origen. et Theodort. in Cant. Hieronym. Præfat. in Ezechiel.

o * R. P. Germanus Cartier hujus Professus an. ætatis suæ 52. opus istud per modum meditationum satis feliciter exposuit. extant adhuc Mss.

Certè hominibus carnalia tantùm sapientibus liber iste nonnumquam esse potest, ut quibus de contemnendis sacræ Scripturæ libris, ne quid amplius dicamus, cogitationem injicere possit.

420. Non ergo ad litteram, seu carnem, et sanguinem, sed secundùm Spiritum hujus libri mysteria sunt rimanda. Id ipsa illius verba demonstrant, quæ se juxta litteram exponi non patiuntur; similitudines enim, quibus adamatam sponsam illam describunt, secundùm exteriorem vocis sonum intellecta, magis eam deformant ac deturpant,

quàm illustrent, et exornent. Quid enim 337. ~~325~~. ~~341~~.
ineptius dici aut fingi potest, quàm quæ
hic de Sponsâ referuntur? videlicet, quòd
habeat amplum caput instar montis Carmeli;
oculos ~~[illegible]~~ similes piscinis magnis, quæ
sunt in Esebon; nasum magnitudine suâ
præ se ferentem turrim, quæ respicit con-
tra Damascum; dentes sicut greges ovi-
um; collum sicut arcem Sion, ex quâ mil-
le pendent clypei; manus tanquam sphæ-
ras aureas; crura sicut columnas marmo-
reas supra bases aureas erectas; quòd sit ~~Prima~~ sta
decora sicut Jerusalem; terribilis ut
castrorum acies ordinata; &c. Quæ om-
nia nimis rudia, agrestia, et incondita
sunt, quàm ut de filia Regis Ægypti,
vel Sulamite intelligi possint, aut debeant.

Oportet igitur, si Salomonem 421.
omnium hominum sapientissimum,
ut par est, ineptiæ notâ liberare veli-
mus, verba Cantici hujus à carnali ad
spiritualem, ad mysticum sensum, et
intelligentiam revocare, ac in eo castas
mystici Sponsi Christi ac Sponsæ ejus
Ecclesiæ, vel animæ nuptias à Salomo-
ne, Deô inspirante, hoc volumine,
velut Epitalamiô, adumbratas, et decan-
tatas intelligere. Epitalamium libel-
lus iste videtur, inquit Origenes*, à
Salomone conscriptus, quem cecinit
instar nubentis Sponsæ, et erga Spon-
sum suum, qui est sermo Dei cælesti
amore flagrantis. Adamavit enim
eum, sive anima, quæ ad ejus imagi-
nem facta est, sive Ecclesia. Sed et

* In cant. Cant.

magnificus hic ipse, atque perfectus Sponsus, quibus verbis usus sit ad conjunctam sibi animam, vel Ecclesiam, hæc ipsa Scriptura nos docet. Sodales quoque Sponsæ adolescentulæ cum ipsa Sponsâ positæ, quæ dixerint, quâque etiam amici ac Sodales Sponsi ex eodem libro, qui Canticum Canticorum adtitulatur cognoscimus. Hæc Origenes; ex quibus evidentissimum est, per unicam Salomonis amicam, Sponsam, et Columbam, significari Ecclesiam, quæ Christi Sponsa est; et per Reginas, et Concubinas, sanctas animas Christo per charitatem conjunctas, siant per Salomonem, hoc est, pacificum; sic enim nomen istud interpretatur; Christus verè pacificus designatur.

422. Ut ergo verum hujus libri sensum, et mysteria assequamur, non ad carnem, et sanguinem, ut jam diximus, sed ad Christi cum humanâ naturâ, cum Ecclesiâ, et cum animâ Justi nuptias spirituales omnia sunt referenda; hæ veluti clavi ea, quæ in hoc libro dicta videntur de nuptiis humanis, de supernaturali, et divino connubio dicta esse intelligemus.

423. Librum hunc cum Synagoga, tum Ecclesia inter Canonicos Sacræ Scripturæ codices semper habuêre. Ex antiquis solus Theodorus Mopsuestenus, et fortè quidam Anonymi apud Philastrium illum rejecerunt. Nonnulli en Rabbinis de ejus inspiratione divinâ dubitare visi sunt; Anabaptista verò tanquam perniciosum librum eum repudiant, quos sequi videtur Castalio, dum ait*, Canticum istud esse colo-

* In annot. ad hunc lib.

quium Salomonis cum amicâ suâ quâdam Sulamite, ad cujus porrò Aulicas foeminas Salomon etiam interdùm sermonem dirigit, et ipsæ quoque vicissim ad illum, et illam. 339. ~~344~~. ~~343~~.

Lutherus verò paulò mitiùs de eo loquitur, ait enim*, Libellum hunc esse familiare colloquium Salomonem inter et Rempublicam Judæorum invitantem Salomonem dilectum suum ad regnandum super eam.

* In annot. ad Cant. Cant.

Sed his omnibus prævalere debet Ecclesiæ, et Synagogæ auctoritas pro spirituali et mysticô illius sensu, et inspiratione divinâ testimonium unanime ferentium.

Ob. quidem 1.° Liber hic nihil divinum præ se fert, sed est obscoena impudici amoris cantilena, seu garritus conjugum inter se, seu inter Salomonem, et filiam Regis Ægypti, quam uxorem duxerat. Ergò nullô pactô inter Divinos, et Canonicos libros recenseri potest, aut debet; quin potiùs ab illius libri lectione omnes arceantur, necesse est, ne inter legendum illum ad amorem profanum alliciantur. 424.

Resp. neg. ant. Primùm exposuimus, quonam sensu sententiæ et verba libri hujus etiamnum ab ipso Salomone fuerint intellecta, non carnali videlicet, sed spirituali. Secùs enim nec Synagoga, omnésque Judæi, nec ipsa Ecclesia, omnésque Sancti Patres, et Sacræ Scripturæ Interpretes illum tanquam divinô afflatu conscriptum, et canonicum ~~[illegible]~~ suspexissent. Canticum ergo istud non est colloquium Salomonis cum filiâ Pharaonis aut Sulamite aliquâ, sed Christi, quod vel cum Ecclesiâ, quam acquisivit sanguine suô, quámque sibi, mediâ Incarna-

6. 150

340.
~~344.~~ tione suâ, desponsavit; vel cum animâ, quam per fidem sibi copulatam imbuit sanctitatis doctrinâ, et vitæ spiritualis perfectione, per Methaphoras, Similitudines, et parabolas instituit.

425 Ob. 2do Librum hunc nec Christus, nec Apostoli unquam laudarunt; nec etiam in eo vel semel tantum fit de Deô mentio. Ergo nec divinus est censendus.

Resp. neg. cons. Multi sunt alii S. Scripturæ libri, quos nec Christus, nec Apostoli laudarunt, qui nihilominus sacri sunt et divini. Quòd autem in eo nulla fiat de Deo mentio, ~~non~~ in causâ est, quia ipsemet Dei filius sub Sponsi allegoriâ in eo induitur; debuit proinde juxtà allegoriæ leges ejus nomen silere, et Sponsum induere. Certè etiam in librô Esther nulla fit de Deô mentio; idum tamen velut Spiritûs sancti opus omnes cùm Judæi, tùm Christiani venerantur.

De Librô Sapientiæ.

426 Liber Sapientiæ, seu juxta Græcos, Sapientia Salomonis, apud quondam veteres Panaretos, id est, collectio omnis virtutis, sive institutionis ad virtutem dictus est.

Noverndum sunt illius capita, in quibus Auctor Regibus, Principibus, et Judicibus instituendis potissimum versatur: ilos enim alloquens c. 6. omnes has sententias ad hunc locum dirigit. Vias ad veram sapientiam indicat, easque planiores, et minus arduas esse, quàm vulgi ferat opinio, demonstrat. Judiciorum Dei metu iniquos urget, qui etiam visô justorum in alterâ vitâ præmiô miserè invidiâ disem

liabuntur. Sapientia autem inter homines 341.
commoda, et utilitates exaggerat; tùm
hujus hominum Sapientiæ virtutem, sicut
et æternam Sapientiam præclaris elogiis pro-
sequitur. Nullus quoque in S. Scripturâ
liber invenitur, in quo Numinis Supremi
idea magnificentiùs exprimatur.

Græcum, quem habemus, hujus libri 427.
textum, et ex quo Latina Versio prodiit,
ex Hebraïcô archetypô vel conversum, vel
collectum vult Huetius*; quòd in eo Hebraïs- * Propos. 4. de lib.
mi occurrant. Carmine illum fuisse ad- Sapient. n. 2.
strictum, perinde ac reliquos Salomonis
libros, et Jobum, necnon Psalmos, non-
nulli è Veteribus memoriæ prodiderunt.

Ab aliis tamen Originalis ejus tex-
tus Græcus creditur; neque enim, contrà
quàm sentiat Huetius, Hebraïsmos, aut bar-
barismos ullos in eo deprehendi ajunt.
Profectò idius Scriptor multisfariô stylô u-
titur, nec tantùm à limine Platonis et
Græcorum Poëtarum Opera salutasse vi-
detur; cùm ex eisdem Poëtis phrases sæpè
mutuari ~~videat~~ eum non obscurè appareat,
ut quando Ambrosiam, quod Vulgata ba-
nameam vertit*, amnem oblivionis*, Re- * c. 19. v. 20. * c. 7. v. 13.
gnum Plutonis, sive Aidou, quod Vulga-
ta Regnum inferorum interpretatur*, et * c. iv. 14.
alia plura commemorat. Epithetis
autem refertus, rotundus quidem, tumèns-
que, sed turbidus ac poeticus fluit.
Judaïs Auctoribus etiam ignotus non fuit;
ex ido quippe non semel adduunt testimo-
nia, ex Græcô tantùm tamen semper depromptâ.

Latina hujus libri Versio non est 428
Sancti Hieronymi, quod ipsemet fatetur*, * Praef. in libros Salom.

7. 151

342.
~~346. 330.~~ Sed ex Vulgatâ Veteris Ecclesiæ Scripturâ juxtâ Græcum ante Hieronymum adornatâ superest. Huius Latinæ versionis Vetustissimus Auctor textui constanter adhæret, qui licet aureis Latinæ linguæ temporibus floruerit, vocibus tamen minùs selectis quandoque utitur; v.g. pro divitiis habet honestatem; pro locupleta honestum; Dei in impios animadversionem designat nomine respectûs, Visitationis; Gloriolæ fucus, et jactantia, supervacuitas ab ipso dicitur; animalia noxia, et perniciosa vocat animalia supervacua.

429. Quis autem Libri istius Auctor sit inter eruditos lis est. S. Hieronymus ait*, nonnullos veteres Scriptores librum hunc Philoni Judæo tribuisse. Tres porrò fuêre Philones, quorum apud Scriptores frequentior fit mentio. Primus sub Ptolemæô Philadelphô floruisse dicitur, vel potiùs fingitur, de quo tamen apud veteres nihil. Alter, Philo Biblicus, hic fuit Ethnicus, eúmque Josephus, et Eusebius laudant. Tertius denique fuit Philo Judæus, qui sub Cajô Imperatore, Christi sæculô 1.º floruit.

* In Prolog. Galeat.

Sed neque primus, utpotè facilè supposititius, et de quo, ut dictum, nihil apud veteres; neque secundus, utpotè Religione Ethnicus; sed et nec tertius, licèt omnium notissimus, libri Sapientiæ Auctor constitui potest; cùm inter Sacros Scriptores nunquam reputatus fuerit, quippe qui à verâ Religione alienus fuerit, nempe Christianâ, quæ illius ætate jam latè diffusa erat, atque etiamnum ab ipso laudata fuit; nec liber iste hujus Philonis stylum referat; neque ullus sive ante,

sive post S. Hieronymum Scriptor, neque ipse Hieronymus hunc Philonem Libri Sapientiæ Auctorem esse prodat. 343. ~~331. 347.~~

Grotius Judæo Scriptori vernaculô Sermone Scribenti post Esdram, et ante Summum Pontificem Simonem, qui in Sexta mundi ætate circa an. m. 3785. floruit, hunc librum adscribit; hinc eum Ecclesiastici Librum ordine præcedere ait; necnon ejusdem operis versionem adornatam fuisse ab Auctore quodam Christianô Græcis litteris excultissimô, qui sanè in eo vertendô quandoque latiùs sit expatiatus, nec originalem litteram semper secutus fuerit; quin et nonnulla è mediô fidei Christianæ deprompta adjecerit, eâque deduxerit, quæ ad Judicium generale, Justorum felicitatem, impiorum poenas apertiùs, quàm in cæteris veteribus Hebræorum libris, spectant. Hæc Grotius, qui tamen suæ opinionis argumenta, rationesve ullas haud affert, ut proinde ipsius solius testimoniô in singulari hujusmodi sententiâ standum esse non videatur. 430

Plerique librum istum à Salomone Hebraicè primùm scriptum fuisse tuentur, ex quo Versio Græca adornata, intercidente interim Originali textu, manserit; idque multa suadere ajunt, 1º Ipse Libri titulus, qui in Græcâ, Syriacâ, et Arabicâ interpretatione Salomonis nomen præfert, his verbis: Sapientia Salomonis. 431.

2º Magna Christianorum Scriptorum pars, inter quos facilè præcipui sunt, Irenæus, Egesippus, apud Eusebium lib. 4. Hist. c. 22. Tertullianus, de Præscript. Cyprianus, de Mortalit. Hilarius, in Psal. 129. Ambrosius, Serm: 8. in Psal. Basilius, lib. 5.

cont. Eunom. Epiphanius, Hæres Amonæor. p. necnon aliquot Rabbini, qui hujus libri Auctorem Salomonem appellant. 3.º Quòd apertis verbis Salomon ipse se hujus libri Auctorem esse prodat his verbis*: Tu elegisti me Regem populo tuo, et Judicem filiorum tuorum, et filiarum, et dixisti me ædificare Templum in monte Sancto tuo, et in civitate habitationis tuæ altare, similitudinem Tabernaculi Sancti tui, quod præparasti ab initio. Et iterum*: Disponam populos, et nationes mihi erunt subditæ: timebunt me audientes Reges horrendi. Tum*: Puer autem eram ingeniosus, et sortitus sum animam bonam. Deinde*: Adii Dominum, et deprecatus sum illum ..... Deus Patrum meorum ..... Da mihi sedium tuarum assistricem Sapientiam. Denique*, Disponam populum tuum justè, et ero dignus sedium patris mei. Quæ omnia Salomoni, et nulli alii conveniunt; et sane Opus istud Sapientissimo Principe, qualis utique fuit Salomon, non indignum est.

Z *c. 9. v. 7. et 8.

8. 152

a *c. 8. v. 14. et 15.

b *c. 8. v. 19.

c *Ib. v. 21. et c. 9. v. 1. et 4.

d *c. 9. v. 12.

432. Hæc sententia nobis probabilior videtur; eam tamen sic limitari posse arbitramur, ut Sapientiæ Salomonis liber iste, prout nunc extat, à quodam Scriptore Spiritu Dei afflatò, putà ab Esdra, vel aliò aliquô ex variis Salomonis sententiis hàc illàcque forsitan dispersis collectus, conflatus, ac compilatus fuisse dicatur.

Illum extra Sacrarum Scripturarum Canonem esse volunt Acatholici, vanisquibusdam, et futilibus ad id inducti rationibus, contrâ quos proinde ponitur

433. Conclusio.

Liber Sapientiæ meritò ab Ecclesiâ inter Canonicos, et divinos Sacræ Scripturæ libros recensetur.

Pb. Conclusio 1º Auctoritate S. Scripturæ. Et quidem Sanctitatem suam liber hic ipsemet prodit, quippe qui nonnisi Sacra, et divina, atque ad Deum, necnon æternam felicitatem ducentia tractet; prout suprà declaravimus. Insuper apertum de Christi Passione vaticinium continet his verbis* in Judæorum personâ prolatis*: Circumveniamus justum, quoniam contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit, se Scientiam Dei habere, et filium Dei se nominat ..... Videamus ergo, si sermones illius veri sunt, et tentemus, quæ ventura sunt illi, et sciemus, quæ erunt novissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet eum, et liberabit eum de manibus contrariorum. Contumeliâ, et tormentô interrogemus eum .... Morte turpissimâ condemnemus eum. Quæ omnia impleta et à Judæis in Christum perpetrata fuisse narrant Evangelistæ, præsertim Matthæus*.

Adde, quòd Sacri Scriptores Salomone posteriores ex hoc librô varias sententias in suos transtulerint: ut illud Isaiæ 56. v. 4. ex Sap. 2. v. 6. Ibid. c. 40. v. 13. ex Sap. 9. v. 13. Non aliter etiam idolorum fabricationem et cultum derident Isaias c. 44. v. 13. et seq. et Jeremias c. 10. v. 3. ac derisum viderant Sap. c. 13. v. 10. et seq. item c. 14. v. 11. Illud Tobiæ 13. v. 1. et 2. ex Sap. 16. v. 13. Illud Ecclesiastici c. 17. v. 1. ex Sap. 2. v. 23.

Et ut etiam ad Sacros Novi Testamenti Scriptores transeamus; Illud Matth. 13. v. 43. ex Sap. 3. v. 7. Illud 1. Cor. 6. v. 2. ex Sap. 3. v. 8. mutuatus est Paulus, ut et illud Heb. 11. v. 5. ex Sap. 4. v. 10. Illud autem Ephes. 6. v. 17. ex Sap. 5. v. 19. Illud quoque, ut cætera

345. ~~335~~ ~~344~~.

* c. 2. v. 12. et seq.

* c. 27.

~~350.~~ ~~[illegible]~~ 346. quamplurima omittamus, Rom. 9. v. 21. Ex Sap. 15. v. 7. Atqui liber, qui Sancta, et divina, qui vaticinia, et prophetias eventu suô comprobatas continet, et denique ex quo alii Scriptores Sacri sententias suas mutuarunt, et transcripserunt, meritò sacer, et inspiratus, adeoque Canonicus reputatur. Ergò liber Sapientiæ ut talis meritò censetur.

Q. V. 153

434. Prob. 2do auctoritate, et Traditione Ecclesiæ, et veterum Patrum. 1o Auctor Epistolæ, quæ Barnabæ Apostolo tribuitur, hanc è librô Sapientiæ c. 2. v. 12. affert sententiam, Væ animæ iniquorum, qui dicunt inter se: circumveniamus justum, quia insuavis est nobis. 2o Clemens Papa I. Ep. ad Corinth. hæc ex librô Sapientiæ c. 11. v. 22. deprompta scribit: Quis dicet, quid fecisti? aut quis resistet robori potentiæ ipsius? In Constitutionibus quoque Apostolorum, ejusdem Clementis nomine inscriptis, lib. 6. c. 30. hæc sententia ex librô Sapientiæ c. 3. v. 1. exscripta legitur: Justorum animæ in manu Dei. 3o S. ~~Dion~~ Dionysius, vulgò Areopagita dictus, lib. de divin. nomin. 1. part. c. 4. ex librô Sapientiæ testimonium profert dicens: in primis Scripturarum sacrarum institutionibus, quemdam de Divinâ Sapientiâ dixisse copiosiùs: Amator factus sum formæ illius.* 4o Egesippus, et Irenæus, et omnis antiquorum chorus librum qui adtitulatur Sapientia, Salomonis esse dixerunt, inquit Eusebius, lib. 4. Hist. c. 22. 5o Epiphanius lib. de pond. et mensur. librum Sapientiæ, Panareton, ab omni virtute, quæ in eo continetur, appellatum Salomoni tribuit, atque inter Sacros et divinos libros recenset. 6o S. Joannes Damascenus, librum istum omni virtutum doctrinâ refertum esse

g * Sap. 8. v. 2.

347.

ait, lib. 4. c. 8. Et lib. 4. de fide, illum virtuosum, et bonum esse, atque inter fideles maximo autoritatis haberi, asserit. 7º S. Ambrosius idem etiam Salomoni tribuit, lib. 4. de difficil. quæst. 8º S. Augustinus lib. 2. retract. c. 4. et lib. 2. de Doct. Chr. ait, librum Sapientiæ inter libros Propheticos esse numerandum. Et lib. 1. de prædest. Sanct. c. 14. asserit, egregios tractatores Apostolorum temporibus proximos, qui librum hunc testem adhibuerunt, nihil se adhibere, nisi divinum testimonium credidisse, idcirco proinde non debere repudiari sententiam, ut qui meruit in Ecclesiâ Christi tam longâ annositate recitari, et ab omnibus Christianis, ab Episcopis usque ad extremos laïcos, cum veneratione divinæ autoritatis audiri. 9º Melito Asianus, Ep. ad Onesim. eum in Catalogô sacrarum Scripturarum collocat. 10º S. Cyprianus idem divinam Scripturam nuncupat, lib. de habit. Virg. 11º Idem præstat Cyrillus, lib. 2. in Julian. ultra medium. 12º Innocentius I. Ep. ad Emeritum librum istum sacris et Canonicis Scripturæ libris adnumerat. 13º Concilia Sardicens. Epist. ad omnes Episcopos*, ex c. 4. hujus libri probat filium Dei esse rerum omnium effectorem. Toletanum II. Cap. 1. Carthaginense III. Concilium Magnum Lateranense. Concilium Romanum sub Gelasiô I. Papâ, in Catalogô Sac. libror. Florentinum sub Eugeniô IV. Et denique Tridentinum, librum hunc in Canonem sacrarum Scripturarum referunt. Ipsa quoque Ecclesia Catholica quotannis feriâ 4tâ Pentecostes in sacrosanctis mysteriis primam hujus libri sententiam decantat, di-

k

* apud Theodoret. lib. 2. hist. c. 8.

~~332.~~ ~~336.~~ cens: Dixit Salomon filiis suis: diligite justitiam, qui judicatis terram.

Cum igitur et Salomoni ab his omnibus ipsâque Ecclesiâ tribuatur, atque inter Sacros, et Canonicos Scripturæ libros recensetur, immeritò, et sine ratione ullâ ab Catholicis repudiatur.

438. Solvuntur Objectiones.

Ob. 1.º Liber Sapientiæ à Synagogâ magnâ, seu ab Esdrâ in Sacrorum Voluminum Canonem relatus non est. Ergò nec Canonicus dici debet, nec Salomoni tanquam Autori tribui potest. Si enim librum hunc illius esse censuisset Esdras, aut Synagoga magna, utique illum à Canone non exclusisset.

2-154

Respondet Rabbi Azarias*, Librum hunc quidem non reperiri in Canone Hebræorum, quòd Sententiarum, quibus totus constat, compilationes, et collectiones, etsi è geminis Salomonis Scriptionibus provenirent, totâque Salomonius Seminibus contexta essent, non tamen ut mera Salomonis Scriptiones haberentur, ut potè quas privati homines pro arbitrio, et captu digessissent. Ut ergo hominum illorum haud quaquam par erat autoritas, ita nec eadem fuerit collectionum harum existimatio: imò aliquarum etiam potuerint ignorari concinnatores, propterèque ut dubiæ, et incerto fidei repudiari. Notari præterea vult, persuasum esse Judæis, admissos ad Esdrâ, et Synagogâ in Canonem eos tantùm libros, qui compositi essent per hujusmodi afflatum, quem Spiritum Sanctum appellabant; cujus generis tum temporis ab illis non reputatus fuerit liber Sapientiæ, unde nec ab eis in Canonem relatus.

* Apud Huet. loc. cit. de lib. Sap.

Respondemus Nos. Post obsignatum 349. ~~[illegible]~~ ~~353~~.
jam, et clausum à Synagogâ Magnâ Canonem
repertæ fortassis primùm fuerunt aliquæ,
quas diximus, ex Salomonicis compilationibus,
ac idcirco ab eo exclusæ; unde tamen se-
quenti ævô nonnullæ emerserint, quæ et
auctoritatem apud Hellenistas, ac locum in
Canone tandem adeptæ sint, inter quas, et
ea, quæ Sapientia inscribitur, et quæ
primùm celebrari coepisse videtur, post-
quam Græcè exposita est.

Ob. 2do. Augustinus, lib. 2. de Doct. 436.
Chr. c. 8. et lib. 17. de Civ. c. 20. Et S. Hiero-
nymus, In prolog. galeat. Et in prolog. in lib.
Salomon. Librum hunc Salomoni abjudi-
cant, hic verò, nec Canonicum esse testa-
tur. Idem ait Epiphanius, lib. de pond.
et mens. Neque etiam Gregorius
cognomentô Theologus, neque Origenes,
neque Eusebius, neque ullus Veterum, il-
lum in Catalogô divinorum Voluminum
recensent. Ergo &c.

Resp. neg. cons. S. Augustinus opi-
nionem suam retractavit, lib. 2. retract. c. 4.
S. Hieronymus verò hunc librum Salomo-
nis non esse haud asserit, sed Veterum ali-
quorum opinionem, illum Philoni cuidam
tribuentium refert duntaxat. Quòd autem
dicat, cum in Canone ab Ecclesiâ non recipi,
de Ecclesiâ sui temporis id intellexit, cui cùm
nondum satis apertè constaret de hujus libri
auctoritate, noluit eum ad dogmatum pro-
bationem in Canonem recipere; At paulò
post plenius à Spiritu Sanctô edocta, in
Conciliô Carthaginensi an. 397. celebratô
illum recepit, ac deinceps subsecuta Concilia
in Sacrorum librorum Catalogis eum numerant.

350.
~~354.~~ ~~355.~~ Quòd si etiam Origenes, necnon alii quidam è veteribus hunc librum è Canone excluserunt, non inde tamen sequitur, eum nullô modô esse Canonicum, sed non esse de numerô Scripturarum duntaxat, quæ ad primum Canonis Ordinem pertinent, seu Protocanonicæ sunt, et de quibus à nemine unquam dubitatum fuit. Nec id nos inficiamur, ut qui librum hunc ad secundum Canonis ordinem collocamus, atque Deuterocanonicum vocamus, quòd primùm temporum serie auctoritatem obtinuerit, postquam nempè Ecclesia illum tanquam divinum suscepit, &c.

Præterea videntur hi veteres de sententiâ Judæorum duntaxat loqui, non Christianorum, &c.

437. De Libro Ecclesiastici.

Liber hic Latinè Ecclesiasticus inscribitur, sive ut ab Ecclesiaste discernatur, sive quia non seùs ac ille præcepta et monita ad virtutem et sapientiam tradit. Græcè inscribitur Sapientia, seu Panaretos Jesu filii Syrach, quod ut supra de librô Sapientiæ dictum est, omnium virtutum cumulum significat; quippe in quo omnium ætatum, et generum hominibus ad benè vivendum regulæ præscribantur. 51. illius numerantur Capita.

3. 155

438. Auctor illius esse dignoscitur Jesus filius Syrach, cujus nomen, ut mox dictum, Græcum exemplar præfert, qui eum ex variis Salomonis sententiis ab ipsius Operibus excerptis, et in ordine digestis, concinnavit. Quamplurimas enim Salomonis Sententias ex libris Proverbiorum, Ecclesiastis, et Sapientiæ in istum librum translatas fuisse luculenter demonstrant Drusius lib. 1. observat. et

Huetius, Demonst. Evang. propos. 4. de lib. Euli. 351.
unde factum, ut, quemadmodum notat S. Augustinus*, apud plerosque veteres Salomonis appellatione vocaretur, nempe quia ex ipsius sententiis collectus esset, vel saltem ipso non videretur indignus. K * de civit.

At illum non esse Salomonis, vel ex eo 439.
constat, quòd plurium, qui post Salomonem vixerunt, mentionem faciat. Imò Autor ipse se nomine prodit his verbis*: Doctrinam Sapientiæ, et disciplinæ scripsit in codice iste Jesus filius Syrach Jerosolymita. Et initiò cap. 51mi hæc leguntur: Oratio Jesu filii Syrach. Neque sententiis Salomonis in suum librum transcriptis suas quoque eum adjecisse testatur Græcus illius Interpres in Prologo hujus libri his verbis: Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis Legis, et Prophetarum, et aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam, et Sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, et illorum periti facti magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Addit præterea eundem Avum suum Opus istud Hebraeo sermone exarasse. * c. 50. v. 29.

Hujus Autoris ætas certò definiri 440.
non potest. Quamvis enim Simonis Summi Pontificis velut jam defuncti elogium texere videatur, c. 50. attamen inter plures hujus nominis Sacerdotes, quisnam Simon iste fuerit, est incertum. Verisimile est, hoc loco agi de Simone secundo Onia secundi filio, qui Judæorum rebus præfuit ab an. m. 3785. ant. Christ. 218. ant. Cr. 219. usque ad an. m. 3805. ant. Chr. 198. ant. Cr. 199. post cujus obitum ex cala-

mitates Judaos oppresserunt, quas Auctor innere videtur c. 36. v. 50.

441 Istius libri Interpres verò annô ætatis suæ 38.vô sub regnô Ptolemæi Evergetis circa an. m. 3873. ant. Chr. 131. ant. Ar. 139. in Ægyptum venit, prout ipsemet in præfatione testatur. Latinam interpretationem, satisque rudem eandem habemus, quam Veteres Patres usurparunt; neque enim S. Hieronymus quidquam ad illam contulit.

Acatholici, quamvis non habeant, quod cum judicio et ratione contra illum moveant tamen extra Canonem esse eum volunt. Contrà quos proindè ponitur

Conclusio.

442. Liber Ecclesiastici non secùs ac cæteri qui Salomoni adscribuntur, Libri, meritò ab Ecclesiâ inter Sacros, et Canonicos recensetur.

Prob. Conclusio 1.o Ex S. Scripturâ. 1.o Quia nihil nisi Sanctum spirat liber iste atque omnium ætatum, et conditionum hominibus regulas piè, et sanctè vivendi prescribit. 2.o Quia, ut jam supra annotavimus, continet sententias plerumque ex libris Salomonis, qui veluti Sacri, et Canonici ab omnibus habentur, excerptas, prout libri hujus Interpres à nobis supra relatus, non obscurè innuit; unde Auctor Synopsis, quæ Athanasio vulgò tribuitur, illius Scriptorem Salomonis ascelam appellat. 3.o Quia utque Apostolus Petrus, et Jacobus c. 1. suarum Epistolarum, hi v. 10. ille autem v. 24. ex c. 18. v. 10. libri hujus testimonia proferunt.

Ergò cùm nihil nisi Sanctum, et ad mores piè conformandos, non secùs ac cæteri libri Morales Canonici, contineat. Cùm plerumque

183
4·156

ex transcriptis aliorum Sacrorum librorum Sen- 353.
tentiis compilatus sit. Et cùm denique ab Apos-
tolis ipsis laudetur, ut qui ex ipso testimonia
repetunt; meritò etiam ab Ecclesiâ inter
Sacros et canonicos libros recensetur.

Ob. 2do Ex Traditione Judæorum, 443.
qui idem, quamvis in Esdrinô Canone non
recenseatur, quòd illo jam clausô primùm
prodierit, in summô semper pretiô habue-
runt, ac velut sanctum suspexerunt, pro-
ut passim apud Hebræos Autores videre est.

Ob. 3tio Ex Traditione, et Autori- 444.
tate Veterum Ecclesiæ Patrum, et Conciliorum,
qui librum hunc et divinum, et canonicum
declarant, et definiunt. Ut Clemens Alexan-
drinus, lib. 7. Strom. Cyprianus, lib. 3. Ep.
9. Epiphanius, in hæres. Amonæor.
Ambrosius, lib. 4. de fide c. 4. Et in c. 7. 1.
ad Cor. Joannes Damascenus, lib. 4.
de fide. Augustinus, lib. ad Oros. cont.
Priscillianist. Item lib. 2. de Doct. Christ.
c. 8. Denique, ut plures alios pre-
temittamus, testatur S. Athanasius, in
Epistolâ festali, libros Sapientiæ, et Ec-
clesiastici fuisse in antiquâ Ecclesiâ Ca-
theumenis præ cæteris aliis Scripturæ sa-
cræ libris prælectos, utpotè faciliores, et efform-
andis moribus magis idoneos.

Concilia item Laodicenum, Cartha-
ginense III. Romanum sub Gelasiô I. Ma-
gnum Lateranense, et Tridentinum.
Atque Innocentius I. Ep. ad Exuperium,
illum inter Sacros, et Canonicos Scripturæ
libros numerant. Ergò et Canonicus meri-
tò censendus est, et ab iis duntaxat rejicitur,
quos odium, et livor dementavit, vel
saltem contradictionis duntaxat spiritu aguntur.

~~388.~~ ~~392.~~ 354.
445.

Solvuntur Objectiones.

Ob. 1.º Hujus libri c. 40. v. 29. dicitur: Tili in tempore vitæ tuæ ne indigeas: melius est enim mori, quàm indigere. Atqui hic textus apertè pugnat cum isto Christi apud Matth. c. 19. v. 21. dicentis: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus. Ergò &c.

Resp. priori Libri Ecclesiastici textu solam damnari otiosi hominis inertiam, quo illum ad egestatem, et mendicitatem redigat, non autem Evangelicam paupertatem, quam Christus in posteriori textu hominibus ad perfectionem aspirantibus suadet, et inspirat.

446 Ob. 2.º Jb. c. 49. v. 5. dicitur: Præter David, et Ezechiam, et Josiam omnes peccatum commiserunt. Atqui constat, Davidem et adulterium, et homicidium perpetrasse. Ergò &c.

Resp. Hic per antonomasiam* Scriptoris Sacro sermonem esse de peccatò idololatriæ, et fœderis cum Idololatris, à quo tres isti duntaxat Reges Juda fuerunt immunes, non de alio quocunque peccato.

447. Inst. Atqui Asa, et Josaphat Reges Juda etiam ab Idololatria peccatò fuerunt immunes, prout ipsa Scriptura testatur. Ergò.

Resp. Id quidem absolutè verum esse, sed tamen utrumque peccasse peccatò idololatriæ ammenò, et vicinò, quia patienter tulerunt, seu non abstulerunt Cœlsa, hoc est, Templa, et Altaria in excelsis locis, vel montibus erecta, et à Deò vetita; atque insuper cum Regis Israël Achab, Ochoziâ, et Joram idololatris amicitias, et fœdera junxerunt, sicque idorum idololatriam indirectè saltem foverunt, et roboraverunt, quod utique etiam fuit peccatum.

m * Antonomasia figura Rethoricæ, qua nomen appellativum pro proprio ponitur.